

INVENTORI VOKAL VARIAN KUAH DIALEK MELAYU LANGKAWI

Norfazila Ab. Hamid & Norhasliza Ramli
norfazila@kuis.edu.my & norhasliza@kuis.edu.my
Kolej Universiti Islam Antarabangsa Selangor, KUIS

ABSTRAK

Makalah ini membicarakan salah satu varian dialek Melayu Langkawi (DML) yang terdapat di Pulau Langkawi Kedah, iaitu varian Kuah (VKH). Objektif kajian dalam makalah ini ialah menilai dan memperbaiki semula aspek-aspek fonologi yang masih belum mendapat penjelasan terhadap beberapa kajian tentang VKH terutamanya dalam menentukan jumlah inventori fonem. Justeru, kajian ini bertujuan menyentuh aspek fonetik dan fonologi dengan cara mendeskripsikan sistem fonologi VKH dengan memaparkan penyebaran bunyi vokal pada posisi kata sama ada di awal, tengah, dan akhir kata serta melihat keberadaan alternasi dalam VKH ini. Pendekatan yang dimanfaatkan dalam mencapai objektif kajian ini ialah pendekatan struktural. Hasil kajian membuktikan bahawa VKH mempunyai lapan fonem vokal /i, u, e, o, E, □, ↔, a/. Penemuan kajian ini diharap dapat memberikan satu sumbangan yang baharu dalam bidang linguistik.

Kata kunci: dialek; varian Kuah (VKH); pendekatan struktural; fonem; vocal.

1.0 PENGENALAN

Malaysia sememangnya antara negara yang kaya dengan khazanah alam serta mempunyai keistimewaannya yang tersendiri. Malaysia memiliki 14 buah negeri, dan antara salah sebuah daripada negeri-negeri tersebut adalah, negeri Kedah. Negeri Kedah yang sering diklasifikasikan sebagai negeri “Jelapang Padi” ini turut mempunyai kisah sejarahnya yang tersendiri. Kedah Darul Aman merupakan sebuah negeri utara Malaysia yang tidaklah terlalu kecil namun tidaklah terlalu besar seperti negeri Perak dan Pahang. Bahkan, kebanyakan orang luar, apatah lagi pelancong, mereka hanya melihat keistimewaan Kedah ini pada keindahan daerah-daerahnya dan kadangkala menjadikan negeri Kedah ini sebagai sebuah negeri yang menarik.

Negeri Kedah yang terletak di utara Semenanjung Malaysia bersempadan dengan negara Thailand mempunyai keluasan kira-kira 9,425 kilometer persegi. Negeri Kedah mempunyai 12 daerah yang menjadi taburan penempatan bagi penduduk-penduduk di negeri Kedah. Antaranya ialah, Alor Setar, Sungai Petani, Kubang Pasu/Jitra, Kulim, Langkawi, Pokok Sena, Pendang, Bandar Baharu, Yan, Padang Terap, Baling dan Sik. Namun begitu, kebanyakan orang luar, apatah lagi pelancong, mereka melihat keistimewaan Kedah ini adalah pada keindahan Pulau Langkawi, Pantai Merdeka dan Menara Alor Setar yang seakan sinonim dengan pusat-pusat pelancongan. Pulau Langkawi juga merupakan antara daerah yang tidak asing lagi bagi orang di Malaysia, mahupun orang dari luar negara yang boleh diklasifikasikan sebagai pelancong luar negara. Hal ini kerana, selain daripada menjadi tempat pelancongan yang menarik, Pulau Langkawi juga begitu menyimpan pelbagai kisah legenda yang perlu disingkap lagi sejarahnya.

1.1 Latar Belakang Langkawi

Kedudukan Langkawi yang berada di utara Semenanjung Malaysia adalah merupakan sebuah kepulauan yang mengandungi 104 buah pulau. Antara keluasan bagi pulau-pulau tersebut adalah seluas 48,236.91 hektar. Bukan itu sahaja, jaraknya dari Kuala Kedah juga ialah sejauh 51.5km dan dari Kuala Perlis adalah sejauh 30km. Pulau tersebut terdiri daripada 6 mukim, iaitu Kuah, Padang Matsirat, Kedawang, Bohor, Air Hangat, dan Ulu Melaka manakala Bandar Kuah merupakan pusat bandar dan pentadbiran bagi Pulau Langkawi. Pulau Langkawi merupakan salah sebuah daerah di dalam negeri Kedah. Kawasan penempatan utama Langkawi adalah di kawasan Kuah, Padang Matsirat, dan Padang Lalang yang terletak di Pulau Besar, yang mana ia seakan menjadi tumpuan dalam pembangunan. Pulau-pulau lain

yang turut didiami, iaitu Pulau Dayang Bunting dan Pulau Tuba manakala pulau-pulau kecil lain hanya dibangunkan untuk tujuan pelancongan sahaja. Puncak tertinggi di Langkawi juga ialah Gunung Raya dengan ketinggian adalah setinggi 881 meter diikuti dengan Gunung Mat Chincang 708 meter. Sistem saliran semulajadi terdiri daripada tujuh batang sungai, iaitu Sungai Kuah, Sungai Menghulu, Sungai Kisap, Sungai Melaka, Sungai Air Hangat, Sungai Tol Puteri, dan Sungai Kubang Badak.

Ekonomi penduduk Langkawi pula pada asalnya merupakan sejenis ekonomi sara diri. Penduduknya bekerja sebagai petani dan juga nelayan. Sekitar kurun ke-17, Langkawi mula terkenal dengan perusahaan tanaman lada. Namun, faktor peperangan dan konflik antara Kedah-Siam serta ancaman Aceh ke atas Langkawi bagi menamatkan saingan pengeksporn lada telah memusnahkan industri tersebut. Pada tahun 1930an hingga 40an, penduduk Langkawi dianggarkan berjumlah dalam lingkungan 5,400 orang. Manakala sebanyak 200 orang merupakan penduduk berbangsa Cina dan sebilangan kecil adalah berbangsa India yang bekerja di ladang getah. Walau bagaimanapun, selepas negara mencapai kemerdekaan, industri pelancongan di Langkawi berkembang agak perlahan. Hal ini adalah disebabkan faktor jalan perhubungan yang jauh antara tanah besar dengan Pulau Langkawi.

Tidak keterlaluan di sini, pengkaji menyatakan bahawa kajian ini adalah satu kajian rintis yang dilakukan berkait dengan ilmu perbandingan DML ini. Dalam kajian ini, pengkaji telah membuat penelitian terhadap beberapa kajian lampau yang telah dilaksanakan oleh pengkaji terdahulu. Sebanyak lapan kajian lampau telah dirujuk bagi menilai dan mencari kelompongan yang perlu diisi oleh pengkaji untuk mendapatkan satu hasil kajian yang baharu. Himpunan penyelidikan kajian lampau terhadap bahasa yang dikaji turut memberikan gambaran awal kepada pengkaji untuk menghasilkan satu kajian baharu dan menghasilkan pendeskripsian yang lebih berpada.

Oleh itu, apa yang boleh dikatakan di sini ialah kajian terdahulu banyak memberikan sumbangan, telah memberi ruang dan menjadi petunjuk bagi kajian akan datang bagi melihat dengan lebih mendalam dan meluaskan lagi skop kajian berlandaskan kajian dalam ilmu kebahasaan ini. Kelompongan kajian terdahulu adalah satu kelebihan kepada kajian terbaharu untuk mengisi setiap kelompongan penyelidikan sebelumnya. Oleh itu, dalam makalah ini hanya satu sahaja varian yang diketengahkan dalam makalah ini, iaitu VKH.

2.0 OBJEKTIF KAJIAN

Ekoran daripada beberapa permasalahan dalam kajian lepas, pada asasnya objektif kajian dalam makalah ini ialah menilai dan memperbaiki semula aspek-aspek fonologi yang belum mendapat penjelasan terhadap beberapa kajian tentang VKH. Justeru, kajian ini bertujuan menyentuh aspek fonetik dan fonologi dengan cara mendeskripsikan sistem fonologi VKH dengan memaparkan penyebaran bunyi vokal dalam kata VKH berlandaskan pendekatan struktural.

2.1 Pendekatan Struktural

Kajian ini, adalah berlandaskan pendekatan struktural. Dalam analisis data yang berkait rapat dengan bidang fonologi, pendekatan struktural digunapakai dalam menganalisis data. Pemilihan pendekatan ini sebenarnya didasarkan kepada beberapa hipotesis umum yang terdapat dalam pendekatan ini. Pertama, kaedah yang digunapakai dalam pendekatan ini adalah bersifat empiris (induktif). Berdasarkan kaedah ini, sejumlah korpus bahasa yang diperoleh digeneralisasikan secara sistematik. Kedua, bahasa itu adalah ujaran dan kemudian barulah tulisan. Jadi, yang diteliti dan dicatat ialah bahasa lisan. Ketiga, bahasa merupakan satu produk yang terdiri daripada unsur bunyi dan makna. Keempat, pengelasan bunyi berdasarkan distribusinya. Pemilihan pendekatan ini adalah wajar kerana sesuai dengan objektif kajian.

Dalam pendekatan struktural, kaedah deskriptif sesuai digunakan untuk memerihalkan aspek bunyi-bunyi bahasa, konsonan, vokal, dan diftong yang terdapat dalam kawasan kajian ini. Menurut Abdullah Hassan (1980: 66), analisis deskriptif terbit dari kaedah tradisi yang menghuraikan struktur bahasa, termasuklah bunyinya. Bunyi-bunyi yang didengar itu dipenggalkan dan diberi lambang. Kemudian, bunyi-bunyi tersebut digolongkan kepada sesuatu jenis atas dasar persamaan ciri fonetiknya. Kaedah ini hanya memerlukan penjelasan, huraian atau tafsiran data tentang ciri bahasa sebagaimana ciri itu wujud dan digunakan oleh para penuturnya.

Dalam kajian ini, data dipecahkan kepada dua, iaitu bunyi dan kata. Setiap kata ditranskripsikan ke dalam bentuk fonetik. Menurut Samarin (1993: 220), transkripsi fonetik adalah penting kerana ia dapat menentukan sama ada sesuatu kajian itu berjaya atau tidak. Dalam kajian linguistik, transkripsi fonetik digunakan untuk menunjukkan secara tepat bunyi atau ciri-ciri bunyi yang terdapat dalam ujaran yang telah dianalisis. Transkripsi fonetik dilakukan menggunakan lambang fonetik antarabangsa (*International Phonetic Alphabet*)

(IPA)). Setiap bunyi yang wujud dalam kawasan kajian ini dipaparkan dalam bentuk rajah. Seterusnya, penyebaran bunyi vokal dan diftong dalam kata sama ada pada awal, tengah, atau pada akhir kata dipaparkan mengikut kawasan.

3.0 ANALISIS DAPATAN SISTEM FONEM VOKAL VKH

Dalam bahagian ini, pengkaji akan memaparkan inventori dan penyebaran sistem fonem vokal dalam kata bagi kawasan kajian. Penyebaran sistem fonem ini memperlihatkan keberadaan fonem berdasarkan posisinya dalam perkataan, iaitu di posisi awal, tengah atau akhir. Varian DML yang diketengahkan dalam makalah ini merujuk kepada VKH.

3.1 Sistem fonem Vokal DML (VKH)

DML VKH mempunyai lapan fonem vokal /i, u, e, o, E, □, ↔, a/ yang terdiri daripada tiga vokal depan, dua vokal tengah, dan tiga vokal belakang. Jadual 1 memaparkan inventori fonem vokal tersebut.

Jadual 1: Inventori vokal DML VKH

Bahagian Kedudukan	Depan	Tengah	Belakang
Tinggi	i		u
Separuh Tinggi	e		o
Separuh Rendah	E	↔	□
Rendah		a	

Berdasarkan Jadual 1, terdapat 2 fonem vokal tinggi, iaitu vokal tinggi depan /i/ dan vokal tinggi belakang /u/ yang dibunyikan sebagai [i] dan [u], hadir dalam semua lingkungan kata, iaitu pada awal, tengah, dan akhir kata. Selain itu, terdapat dua fonem vokal separuh tinggi, iaitu vokal separuh tinggi depan /e/ yang dibunyikan sebagai [e] dan vokal separuh tinggi belakang /o/ yang dibunyikan sebagai [o]. Fonem /e/ hanya hadir pada posisi awal dan tengah kata dan fonem /o/ hadir pada semua posisi, iaitu awal, tengah dan akhir kata. Seterusnya, terdapat 2 fonem vokal separuh rendah, iaitu vokal separuh rendah depan /E/ dan vokal separuh rendah belakang /□/ yang dibunyikan sebagai [E] dan [□], /□/ hanya hadir pada posisi tengah kata dan /E/ awal dan tengah kata. Manakala, fonem vokal separuh rendah tengah /↔/ yang dibunyikan sebagai [↔] pula hanya hadir pada semua posisi, iaitu awal dan tengah kata. Seterusnya, fonem vokal rendah tengah /a/ yang dibunyikan sebagai [a] hadir

pada semua posisi, iaitu awal, tengah dan akhir kata. Contoh kesemua penyebaran fonem vokal DML VKH yang hadir pada posisi kata tertentu ini boleh dilihat dalam Jadual 2.

Jadual 2: Penyebaran fonem vokal dalam DML VKH

Jenis Vokal	Penyebaran Vokal Pada Posisi Kata					
	Awal	BMS	Tengah	BMS	Akhir	BMS
/i/	[ini]	ini	[ki⊗i]	kiri	[pi]	pergi
/u/	[udaN]	udang	[dZuwaj]	jual	[kaju]	kaju
/e/	[eso/]	besok	[depa]	mereka	-	
/o/	[o⊗aN]	orang	[t↔ ⊗adoN]	tersangkut	[bomo]	dukun
/E/	[Ekoq]	ekor	[tΣE⊗e/]	ketel	-	
/□/	-		[k□na]	belok	-	
/↔/	[↔mpat]	empat	[d↔bu]	debu	-	
/a/	[akaj]	akal	[dZa⊗om]	jarum	[blaNa]	belanga

Seterusnya, dalam DML VKH, vokal rangkap terdiri daripada urutan dua bunyi vokal sahaja. Terdapat empat jenis urutan vokal rangkap dalam DML VKH, iaitu vokal rangkap depan – tengah, vokal rangkap tengah – depan, vokal rangkap tengah - belakang dan vokal rangkap belakang – depan. Jadual 3 menunjukkan penyebaran jenis urutan vokal rangkap yang terdapat dalam DML VKH.

Jadual 3: Penyebaran urutan vokal rangkap dalam DML VKH

Vokal Rangkap	Struktur Urutan Vokal	VKH	BMS
1) Depan-tengah	/i/ + /a/	[pikiaq]	berfikir
2) Tengah-depan	/a/ + /i/	[dZai/]	jahit
3) Tengah-belakang	/a/ + /u/	[sauh]	sauh
4) Belakang-depan	/u/ + /i/	[se⊗atuih]	seratus

4.0 KESIMPULAN

Dalam makalah ini, pengkaji telah memaparkan hasil daripada kajian terhadap DML VKH. Analisis data bermula dari segi penyebaran fonem dan bunyi yang terdapat dalam kawasan kajian berdasarkan bunyi vokal. Hasilnya, VKH mempunyai lapan fonem vokal /i, u, e, o, E, □, ↔, a/. Hasil penemuan ini diharap dapat memberikan satu penemuan yang dapat merungkai segala permasalahan yang timbul dalam kajian-kajian yang lepas.

RUJUKAN

- Abdullah Hassan. 1974. Pertembungan Bahasa dan Kesannya Terhadap Bahasa Melayu. *Jurnal Dewan Bahasa* **17** (5): 216-236.
- Abdullah Hassan. 1980. *Linguistik Am untuk Guru Bahasa Malaysia*. Petaling Jaya: Fajar Bakti.
- Abdul Chaer Madi'e. 1979. Distribusi Beberapa Fonem Segmental Sebagai Ciri Penanda Subdialek Dalam Bahasa Melayu Dialek Jakarta. *Dewan Bahasa* **22** (7): 39-51.
- Abdul Hamid Mahmood. 1982. *Morfologi Dialek Kelantan*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Abdul Hamid Mahmood & Nor Aina Dani. 1994. Pengaruh Bahasa Ibunda dalam Proses Pembelajaran Bahasa Melayu di Kalangan Pelajar Dusun. *Jurnal Dewan Bahasa* **38**
- Adeelar, K.A. 2005a. Melayo-Sumabawan. *Oceanic Linguistics* **22**: 357-388.
- Ahmad Mahdzan Ayob. 1997. *Kaedah Penyelidikan Sosioekonomi*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 1975. *Essays on Malaysian Linguistics*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 1977. *Kepelbagaian Fonologi Dialek-Dialek Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 1983. *The Malay Peoples of Malaysia and Their Languages*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Haji Omar. 1985. *Susur Galur Bahasa Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Asmah Hj. Omar. 1994. Bahasa-Bahasa Bumiputera Sarawak. *The Sarawak Museum Journal* **XLVII** (68): 145-153.
- Asrah Daud. 1991. Dialek Patani dan Dialek Kelantan: Satu Dialek yang Sama atau Berbeza. Latihan Ilmiah. Universiti Kebangsaan Malaysia.
- Bailey, K.D. 1984. *Kaedah Penyelidikan Sosial*. Terj. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Cense, A.A & Uhlenbeck, E.M. 1958. *Critical Survey of Studies on the Languages of Borneo*. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- Collins, James. T. 1989. *Antologi Kajian Dialek Melayu*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Jalal Ahmad. 1967. *Penyelidikan Bahasa Daerah*. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.
- Samarin, William J. 1993. *Linguistik Lapangan: Panduan Kerja Lapangan Linguistik*. Terj. Kuala Lumpur: Dewan Bahasa dan Pustaka.